

Preek Jesaja Advent 2018

Lieve Gemeente,

Binnenkort is het Kerst.

We vieren de geboorte van Jezus.

De mensenzoon, zo noemt hij zichzelf later.

Zoon van God is hij ook genoemd en Messias, Vredevorst, Immanuel, God-met-ons.

En dienstknecht van God, zo werd hij ook aangeduid.

We hebben een paar stukjes uit de Bijbel van de profeet Jesaja gelezen die over deze dienstknecht van God gaan.

Eerst iets over het boek Jesaja.

Dit bestaat uit profetische teksten die we in drie delen kunnen onderscheiden.

Het eerste deel dateert uit 800 – 700 voor Christus en beschrijft de periode vóór de ballingschap, waarin de mensen gewaarschuwd worden hun leven te beteren.

Het tweede deel wordt toegeschreven aan een profeet die leefde ten tijde van de Babylonische Ballingschap ongeveer 550 voor Chr.

In een tijd zonder hoop en zonder perspectief kondigt hij de bevrijding aan van het volk en de terugkeer naar Jeruzalem.

In het derde deel staan profetieën, uit de tijd na de terugkeer wanneer het leven in het eigen land erg tegenvalt en men veel moeilijkheden ondervindt.

De stukjes die we gelezen hebben komen uit het tweede deel en de schrijver hiervan wordt ook wel de Deutero-Jesaja, ofwel de tweede Jesaja genoemd.

We kunnen ons afvragen wie nu die anonieme, die raadselachtige figuur is, waar hij het over heeft en die Dienstknecht des Heren wordt genoemd.

Wie is die dienstknecht?

Preek Jesaja Advent 2018

En welke rol vervult hij in het boek Jesaja?

In vier stukjes tekst, die elk de vorm van een lied hebben, wordt deze figuur, deze dienstknecht, voor ons beschreven.

Hij heeft een tweevoudige opdracht.

Hij is toegerust om de mensen het recht te openbaren en om de stammen van Jakob op te richten.

Wie het ook mag zijn, het is in ieder geval een profeet met messiaanse trekken.

Geen wonder dat de volgelingen van Jezus van Nazareth meenden dat hij deze dienstknecht wel moest zijn.

Want in de tijd van de evangelieschrijvers, de 1^e eeuw na Chr., was het heel gebruikelijk om te zeggen dat Bijbelteksten van toepassing waren op de eigen tijd en de eigen omstandigheden.

In tijden van rampspoed, wanneer de toekomst van Israël op het spel stond, zoals na de verwoesting van Jeruzalem en van de tempel in het jaar 70 toen de evangeliën geschreven werden, in die tijden werd altijd uitgekeken naar de vervulling van de Bijbel en de komst van de Messias.

We moeten alleen goed bedenken dat de dichter van de liederen van Jesaja Jezus niet kende en dus niet over hem schreef.

Andersom kenden de volgelingen van Jezus wél de liederen over deze dienstknecht en vonden die absoluut op Jezus slaan.

Wat de schrijver, Jesaja of wie dan ook, met deze teksten tegen zijn tijdgenoten wilde zeggen was dat de ballingen terug mochten keren naar het eigen land en dat ook moesten doen.

Wat was er gebeurd?

Een nieuwe wereldmacht was opgestaan.

Babel en Babylonië waren vernietigd en nu was de koning van Perzië, Kores aan de macht gekomen.

Preek Jesaja Advent 2018

En zijn politiek bestond eruit dat alle weggevoerde volken mochten terugkeren naar hun land van herkomst.

Er was zelfs sprake van enige autonomie.

Kores meende op die manier meer stabiliteit in zijn rijk te kunnen krijgen.

De ballingen uit Juda kunnen dus terug naar hun eigen plek.

Alleen de meesten willen niet.

Zij hebben een bestaan opgebouwd op hun nieuwe plek en hun kinderen hebben geen notie van dat vreemde, onbekende land waar hun ouders vandaan kwamen.

Tegen deze onwil en berusting komt Deutero-Jesaja in verzet en hij verkondigt een soort Zionisme: Jullie moeten terug.

Jullie moeten niet hier blijven, maar terugkeren naar het land van herkomst.

En die dienstknecht moet daarbij helpen.

Deutero Jesaja begint zijn stuk over de dienstknecht met de heel bekende woorden:

Troost, troost, mijn volk.

Hier betekent die troost, dat de ballingen terug kunnen keren.

Hun slavendienst onder vreemde heerschappij is afgelopen.

De ballingschap is voorbij en Jeruzalem is bevrijd.

Ook al leek God ver weg en leek de hemel niets te horen, toch bleek er hoop te zijn.

In ons leven kennen wij doorgaans geen ballingschap.

Toch kunnen wij ook wel de ervaring hebben dat we wel leven maar ons niet meer thuis voelen in ons bestaan.

Wij zijn dan als het ware ook in ballingschap.

We tasten in het duister over de betekenis van ons bestaan en ervaren ons leven als zinloos.

Bij het verlies van geliefden, of van onze gezondheid,
wanneer we niet weten hoe het verder moet,
dan kunnen we de ervaring hebben dat het leven ons niets meer zegt en
dat we sprakeloos zijn.

Binnen de godsdienst is profetie een manier, een benadering, hoe we
om kunnen gaan met het missen van zin in ons leven.

En profeten doen dat door het onrecht aan te klagen, door op fouten te
wijzen, maar dat niet alleen.

Ook geven zij troost door een toekomst te beschrijven waarin het anders
zal zijn.

Wie in een andere toekomst kan geloven die wint aan kracht.

Zo wordt de boodschap van de profeten een tegengif tegen de onmacht
die we kunnen ervaren in zinloosheid.

In plaats van zwijgen en berusten pakken ze aan.

Allereerst wordt wat fout is gegaan aangewezen en hersteld.

Ten tweede reageren profeten op onmacht met *hoop*.

‘het gaat niet om opgeven, maar om opstaan.’

En tenslotte brengen zij *troost*.

Tegen de onmacht in benadrukken zij de mogelijkheid van een nieuw
begin.

En dat nieuwe begin wordt ons gegeven.

Ook al lijkt er in onze situatie geen hoop te zijn en geen houvast, wij
mogen ons toevertrouwen aan het leven.

Dat is wat troost betekent.

Het betekent alles en iedereen om ons heen, die ons leven dragelijk
maken.

En dat kan met de warmte van hun aanwezigheid, of met de kracht van
poëzie, van de verbeelding of van muziek.

Preek Jesaja Advent 2018

Troost geeft diegene en datgene dat heel nabij is.

We denken dan aan onze kinderen en onze naasten.

En ook de natuur en de cultuur kunnen troost geven, door hun schoonheid en door de indruk die ze kunnen maken.

Troost is alles wat aan ons mensen het gevoel geeft dat we niet eenzaam zijn en dat we niet voor niets bestaan.

Dat ons leven niet zinloos is.

Zo kan de natuur ons troost geven en kracht om het uit te houden.

De oprichter van de Jezuïeten orde, Ignatius de Loyola, werd in zijn laatste levensjaren,

toen hij in Rome woonde en van daaruit de orde bestuurde, geconfronteerd met veel narigheid.

Er waren voortdurend intriges van de wereldlijke overheid en ook van de kerkelijke overheid, die het voortbestaan van zijn Jezuïeten orde bedreigden.

In deze moeilijke omstandigheden vond hij troost, zo schrijft hij in zijn aantekeningen, in de beleving van zijn verbondenheid met God in hem en om hem heen.

's Nachts klom Ignatius vaak naar het dak van zijn huis en wanneer hij dan de sterrenhemel zag, liepen de tranen over zijn wangen.

Zo werd hij getroost door de schoonheid van die sterrenhemel en kon hij zich aan het leven, aan God overgeven en het volhouden.

Troost is op zo'n moment de openbaring van iets dat groter is dan wij en dat zichtbaar en merkbaar wordt in iets dat uit onszelf opkomt, zoals bijvoorbeeld het geval is bij muziek.

Of iets dat van buiten op ons afkomt, zoals in de beleving van de natuur.

Dat is ook het tegenstrijdige van troost:

Preek Jesaja Advent 2018

Middenin een wereld die ons het gevoel kan geven in ballingschap te zijn, in ieder geval hier niet thuis te horen, kan diezelfde wereld ons ook meedelen dat wij hier toch thuis zijn.

Troost is dan het tegenovergestelde van ontheemd zijn, geen thuis hebben.

Niet voor niets hebben mensen altijd gedroomd van een hemel, een paradijs, een plek waar we horen, waar we thuis zijn.

Maar laten we ons niet vergissen, die plek waar we horen is hier.

We moeten die niet elders zoeken.

Jezus zei het al: het rijk van God is midden onder ons.

En de vervulling ervan, fragmenten vol van belofte, die worden ons gegeven in datgene dat om ons heen is.

Maar niet voor alle levenssituaties is er troost.

Niemand kan worden getroost voor het feit van Auschwitz en ook kan niemand getroost worden voor het verlies van een kind.

Ook Jesaja weet dat heel goed, dat er totale uitzichtloosheid kan zijn.

Waar geen troost voor bestaat.

Hij zegt ook niet dat die uitzichtloosheid maar schijn is en ook niet dat er iemand zal komen om dat feit ongedaan te maken.

Maar hij zegt wel, dat ook in die situatie God niet afwezig is.

Voor Jesaja hebben het lijden en het kwaad in de wereld geen uiteindelijke betekenis, dat is de troostende boodschap van deze profeet.

Ze hebben niet het laatste woord.

En hoe gaat het nu verder met die dienstknecht?

Hij krijgt de opdracht om de mensen mee te nemen op een nieuwe uittocht door de woestijn.

Een terugkeer naar het eigen land, waar ze horen.

Maar niet iedereen is van harte bereid om hem te volgen.

Preek Jesaja Advent 2018

Er wordt niet naar hem geluisterd en de dienstknecht wordt uitgescholden en geslagen.

Daarna volgt het beroemde gedeelte over de lijdende dienstknecht. Juist dit deel is in het Nieuwe Testament en in de latere christelijke exegese en theologie vaak aangehaald om mee naar Jezus te verwijzen. Omdat Jezus zo herkend werd hierin.

Voor de profeet Jesaja gold dit allemaal niet.

Het lijkt alsof er hier voor hem een kantelpunt is en er een omslag plaats vindt in zijn ideeën wat een goede profeet zou moeten zijn.

Eerst was de dienstknecht nog iemand die de mensen opriep om hem te volgen naar het beloofde land, wij zouden dat vertalen met: naar een nieuw, ander en beter leven.

Een voortrekker, een leider zoals Mozes die zijn volk door de woestijn naar het beloofde land leidde.

Maar nu de uittocht problematisch verloopt, nu blijken de moeilijkheden van het leven zich op te stapelen en het veel lastiger en weerbarstiger te zijn dan aanvankelijk gedacht.

Nu is er een ander soort profeet nodig.

Iemand die bij de mensen is, hen ondersteunt en troost.

Iemand die met hen meeleeft en meelijdt in alles wat mensen in het leven te verduren krijgen.

In het laatste deel van Deutero Jesaja beschrijft hij deze andere dienstknecht.

'Hij was een mens die het lijden kende

En met ziekte vertrouwd was.'

Een mens onder de mensen.

Net als deze profeet, deze dienstknecht bij Jesaja, was ook Jezus zo'n mens onder de mensen.

Preek Jesaja Advent 2018

Naar zijn geboorte kijken we uit om ons weer te binnen te brengen hoe hij geleefd heeft en hoe hij ons de weg naar Gods betere wereld heeft gewezen.

Ook nu kunnen we ons net als toen ontheemd voelen en niet weten hoe het verder moet.

Laten we blijven uitkijken naar het licht dat in de wereld kwam en blijven hopen op een betere toekomst.

Amen